

This eChok volume of
Deuteronomy
Volume 2

לע"נ גבריאל בן לאה ז"ל • נלב"ע י"ד ניסן תשס"ג

is Dedicated in loving memory of
Gabriel (Cabra) Bildirici

*by his wife Nina Bildirici
and his children & grandchildren*

TORAH

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' המילוי הה' דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הנפש משבת מעשרה

יא ותחדי בכל טבתא די יתב
 לך יי אלהיך ולאנש ביתך את
 ולואי וגיורא די בינך: יב ארי
 תשצי לעשרא ית כל מעשר

יא ושמחת בכל הטוב אשר נתן לך יהוה
 אלהיך ולביתך אתה והלוי והגר אשר
 בקרבך: ס שני יב כי תכלה לעשר

(11) And you will rejoice in all the good that the Lord your God has granted you and your household — you, and the Levite, and the convert who is among you.

(12) When you have finished taking all the tithes of your produce in the third

RASHI

רש"י

(11) **And you will rejoice in all the good**

— *From [the verse employing this expression] our Rabbis have taught that the firstfruits declaration is only recited at the [official] time of “rejoicing,” namely, from [the Festival of Shavuot on the sixth of Sivan] up till [the Festival of Sukkot], for [it is within this period] that a man gathers in his produce of grain, fruits, wine and oil [over all of which he rejoices]. However, from [the Festival of Sukkot] and onwards, he may*

*bring [his firstfruits to the Holy Temple], but he cannot recite the declaration [since it is no longer considered the period of “rejoicing in all the good that the Lord has granted” that particular person] (Pesachim 36b). **You, and the Levite** — [From here, we see that] the Levite is also obligated in the mitzvah of bringing firstfruits. [And since the Levites did not own any portion in the inheritance of the Land, the firstfruits here refer to] the case where fruits had been sown within the [forty-eight Levite] cities [designated for their residence]. **And the convert who is among you** — he can bring [his firstfruits], but he does not recite the declaration, since he is unable to say “to our fathers” [in the phrase included in the declaration (see verse 3 above): “I have come to the land which the Lord swore to our fathers to give us.” (Mishnah Bikkurim 1:4)*

(12) **When you have finished taking all the tithes of your produce in the third year** — *This means: When you have finished separating the tithes of the third year [in the seven-year shemittah cycle]. At that time, you must fix a time for extracting (ביעור) any tithes [from the house] and for the accompanying confession [regarding their proper disposal] (וידוי), namely the Eve of the Festival of Pesach [for the extraction, and in the afternoon of the last day of the Festival of Pesach for the confession] of the fourth year [in the seven-year shemittah cycle]. Regarding the removal of tithes, the verse says (Deuteronomy*

(יא) ושמחת בכל הטוב. מפיאן אמרו, אין קורין מקרא בכורים אלא בזמן שמחה, מעצרת ועד החג, שאדם מלקט תבואתו ופרותיו ויניו ושמנו, אבל מזהוג ואילך מביא ואינו קורא: אתה והלוי. אף הלוי חזב בכבורים, אם נטעו בתוך עריהם: והגר אשר בקרבך. מביא ואינו קורא, שאינו יכול לומר “לאבותינו”: (יב) כי תכלה לעשר את כל מעשר תבואתך בשנה השלישית. בשתגמור להפריש מעשרות של שנה השלישית, קבע זמן הבעור והדוי בערב הפסח של שנה הרביעית, שנאמר

עֲלֵלְתָהּ בְּשִׁתָּא תְּלִיתָא שְׁנַת
מִעֲשָׂרָא וְתַתְּן לְלֵאֵי לְגִיּוֹרָא
לִיתְמָא וְלְאַרְמְלָא וְיָכְלוּן

אֶת־כָּל־מַעֲשֵׂר תְּבוֹאֲתָהּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁתַּת
שְׁנַת הַמַּעֲשֵׂר וְנָתַתָּה לְלֵוִי לַגֵּר לִיתּוֹם

year, [which is] the [special] year of tithing, you must give [them] to the Levite, the stranger, the orphan and the widow, so that they can eat to satiety, within

RASHI

14:28), “At the end of (מקץ) three years, take out all the tithe of your crop ...,” and later on (Deuteronomy 31:10), Scripture also uses this expression: “At the end of (מקץ) seven years, ”referring to the mitzvah of הקהל (assembling all the people in the courtyard of the Holy Temple, for the king to read out the book of Deuteronomy). [Now here, our Rabbis learned of a contextual connection between these two verse through the common key word מקץ. The resulting teaching is as follows:] Just as in the case of הקהל, the mitzvah was to be performed on a Foot-Festival [namely, Sukkot], so too, here [in the case of extracting

the tithes and reciting the accompanying confession, the mitzvah must be performed] on a Foot-Festival [namely, Pesach]. But one could suggest the following: Just as in the case of הקהל, the mitzvah was to be performed on the Festival of Sukkot, so too, here, [in the case of extracting the tithes and reciting the accompanying confession, the mitzvah must be performed] on the Festival of Sukkot! Scripture, however, states here: “When you have finished taking all the tithes” of the third year — this must only refer to a Festival on which all tithes have been completely taken: this is Pesach. [And why is Pesach the festival on which all tithes are completed?] Because many trees have their fruits [which have been produced in a particular year, only ready to be] picked after Sukkot [which is already in the following year], consequently, the separating of tithes of the third year's produce will only conclude on the Pesach of [the following year, namely] the fourth year. And anyone who has delayed in separating his tithes, is ordered by Scripture to extract [any remaining] tithes from the house [on the Pesach of the fourth year of the shemittah cycle] (Sifrei 26:12). **The [special] year of tithing** — [This third year of each shemittah cycle is called “the [special] year of tithing,” because it differs from its preceding two years, as follows:] Whereas during the preceding two years two types of tithes are separated, here, in this third year [of the shemittah cycle], only one type of tithe is separated. [Which tithes are being referred to here?] During the first and second years of the shemittah cycle, the tithes separated are: a) מעשר ראשון, “the First Tithe,” as the verse says (Numbers 18:26), “[Speak to the Levites, and say to them,] When you take from the

רש"י

מקצה שלש שנים תוציא וגו' נאמר כאן מקץ ונאמר להלן מקץ שבע שנים לענין הקהל, מה להלן רגל אף כאן רגל, אי מה להלן חג הסוכות אף כאן חג הסוכות תלמוד לומר כי תכלה לעשר מעשרות של שנה השלישית, רגל שהמעשרות כלין בו וזהו פסח שהרבה אילנות יש שנלקטין אחר הסוכות נמצאו מעשרות של שלישית כלין בפסח של רביעית וכל מי ששהה מעשרותיו הצריכו הכתוב לבערו מן הבית: שנת המעשר. שנה שאין נוהג בה אלא מעשר אחד משני מעשרות שנהגו בשתי שנים שלפניה, ששנה ראשונה ושניה של שמיטה נוהג בהן מעשר ראשון כמו שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר ומעשר שני שנאמר ואכלת

בְּקִרְוֹךְ וַיִּשְׁבְּעוּן: יג וְתִימַר
 קֹדֶם יי אֱלֹהֶיךָ פְּלִתִי קֹדֶשׁ
 מִעֲשָׂרָא מִן בֵּיתָא וְאִף יְהִיבְתָּה
 לְלוֹאֵי וּלְגִיּוֹרָא לְיִתְמָא

וְלֹא־לְמִנְהָ וְאָכְלוּ בְשַׁעְרֶיךָ וְשִׁבְעוּ:
 יג וְאָמַרְתָּ לְפָנַי יְדוּהָ אֱלֹהֶיךָ בְּעֵרְתִי הַקֹּדֶשׁ
 מִן־הַבַּיִת וְגַם נָתַתִּיו לְלוֹי וְלִגֵּר לְיִתּוֹם

your gates. (13) Then you must say before the Lord your God: I have removed the holy [portions] from the house, and I have also given it [the respective tithe] to the Levite, the stranger, the orphan and the widow, according to all of Your

RASHI

Children of Israel the tithe ...” [referring to “the First Tithe,” and b) מעשר שני, “the Second Tithe,” as the verse says (Deuteronomy 14:23), “And you will eat before the Lord your God ... the tithes of your grain, of your wine and of your oil ...” [which is reference to “the Second Tithe”]. Thus, two tithes [are separated during the first two years of the shemittah cycle]. Now Scripture comes and teaches us that in the third year, only one of these two tithes are separated. And which one is that? It is “the First Tithe.” [“The Second Tithe is not separated at all in the third year.”] Instead of “the Second

Tithe,” one must give “the Tithe for the poor,” for it says here in our verse “you must give [them] to the Levite” — that which belongs to him, namely, “the First Tithe;” then, our verse continues, “the stranger, the orphan and the widow” — this is “the Tithe for the poor” (Sifrei 26:12; Rosh HaShanah 12b). **So that they can eat to satiety** — Give them enough to satisfy them. [And how do we measure this?] From here, our Rabbis [have set a minimum measure,] teaching: One must not give the poor in the granary less than one-half a kav of wheat [or one kav of barley. Each kav represents a volume of twenty-four egg-volumes] (Sifrei 26:12). (13) **Then you must say before the Lord your God** — confess [i.e., declare] that you have given your tithes [as required] (Sifrei 26:13). **I have removed the holy [portions] from the house** — This refers to a) “the Second Tithe,” and b) גטע רבעי, the fruit yielded by a tree in its fourth year of growth [both of which are termed קודש, holy (portions)]. (ibid.) [Now, both of these “holy portions” must be taken up to Jerusalem and eaten there in purity. Accordingly,] the verse here teaches us that if one has [neglectfully] delayed taking up these tithes to Jerusalem for two years, he must take them up now [in the third year]. **And I have also given it [the respective tithe] to the Levite** — This refers to “the First Tithe.” (ibid.) וגם — [This

רש"י

לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירשך ויצהרך הרי שני מעשרות וכא ולמדך כאן בשנה השלישית שאין נוהג מאותן שתי מעשרות אלא האחד ואיזה זה מעשר ראשון ותחת מעשר שני יתן מעשר עני שנאמר כאן ונתתה ללוי את אשר לו הרי מעשר ראשון לגר ליתום ולא למנה זה מעשר עני: ואכלו בשעריך ושבועו. תן להם כדי שבען מכאן אמרו אין פוחתין לעני בגורן פחות מחצי קב חטים וכו'; (יג) ואמרת לפני ה' אלהיך. התודה שנתת מעשרותיך: בערתי הקדש מן הבית. זה מעשר שני ונטע רבעי ולמדך שאם שהה מעשרותיו של שתי שנים ולא העלם לירושלים שצריך להעלותם עכשיו: וגם נתתיו ללוי. זה מעשר ראשון. וגם

וְלֹא־מִנְהָ כָּכֹל מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֵאמֹר
 פְּקִידֹתַי לֹא עֲבַרְתִּי מִפְּקִידֹתֶיךָ
 וְלֹא אֶתְנִשִּׁיתִי: יד לֹא אֶכְלֵיתִי
 בְּאֲבֵלֵי מִנְהָ וְלֹא פִלְתִּי מִנְהָ
 בְּדַמְסָאֵב וְלֹא יִהְיֶינָה לְמִיתָה

וְלֹא־מִנְהָ כָּכֹל־מִצְוֹתֶיךָ אֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לֵאמֹר
 עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ וְלֹא שָׁכַחְתִּי: יד לֹא־
 אֶכְלֵיתִי בְּאֲבֵלֵי מִנְהָ וְלֹא־בְעֵרְתִּי מִמֶּנּוּ

commandment which You commanded me: I have not digressed from Your commandments, nor have I forgotten; (14) I have not eaten [the second tithe] while in my mourning; nor have I consumed any of it while impure; neither

RASHI

*seemingly superfluous word, “also,”] comes to include terumah, [the tithe given to the priest] and the firstfruits [which is also given to the priest. Priests must stem from the tribe of Levi, and are thus included in this phrase “And I have also given it [the respective tithe] to the Levite”] (Yerushalmi Maaser Sheni 5:5). **The stranger, the orphan and the widow** — This refers to “the Tithe for the poor.” (Sifrei 26:13) **According to all of Your commandment** — [God says, as it were:] I have given the [order of tithes] in their proper sequence. (ibid.) I did not give terumah before the firstfruits; I did not give tithes before terumah; I did not give the Second Tithe before the First Tithe. For terumah is termed ראשית, “the first one,” because it is the first portion to be separated when the produce has become [matured] “grain.” [So we see that the order set out in the verse here, begins with terumah, and proceeds as described above. That is, the order in the verse teaches us the order of priority in separating tithes. But maybe the order in the verse is arbitrary; how do we know that we must not deviate from this order?] Scripture says [regarding the separation of tithes] (Exodus 22:28), מִלֹּאֲתָךְ וּדְמֻעַךְ לֹא תֹאחֵר, which means that one must not change the order [set out in Scripture, for separating tithes]. **I have not digressed from Your commandments** — [This means to say:] I have not separated tithes from one variety [of produce, so as to fulfill the obligation of tithe-separation which is due] from another variety [of produce], and I have not separated tithes from the new crop [of the year, so as to fulfill the obligation of tithe-separation which is due] from the old crop. (ibid.) **Nor have I forgotten** — to bless [and praise] You [O God on the happy and auspicious occasion] of separating tithes. (ibid.) (14) **I have not eaten [the second tithe] while in my mourning** — From here, [our Rabbis teach that the Second Tithe] is forbidden to [be eaten by an] אֹבֵן (a term denoting the close relatives of a deceased, from the period of death until burial) (Sifrei 26:14). **Nor have I consumed any of it while impure** — that is, whether I was impure [at the time of*

רש"י

לְרֵבוֹת תְּרוּמָה וּבְכוּרִים: וְלֹגֵר לִיתוּם וְלֹא־לְמִנְהָ. זֶה מֵעֵשֶׂר עֲנִי כָּכֹל מִצְוֹתֶיךָ. נִתְּתִים בְּסִדְרָן לֹא הִקְדַּמְתִּי תְרוּמָה לְבְכוּרִים, וְלֹא מֵעֵשֶׂר לְתְרוּמָה, וְלֹא שְׁנֵי לְרֵאשׁוֹן, שֶׁהַתְּרוּמָה קְרוּיָה רֵאשִׁית שֶׁהִיא רֵאשׁוֹנָה מִשְׁנַעֲשֶׂה דָגָן וּכְתִיב מִלֹּאֲתָךְ וּדְמֻעַךְ לֹא תֹאחֵר לֹא תִשְׁנֶה אֶת הַסֵּדֶר: לֹא עֲבַרְתִּי מִמִּצְוֹתֶיךָ. לֹא הִפְרַשְׁתִּי מִמֶּיִן עַל שְׂאִינֹו מִיָּנֹו וּמִן הַחֹדֶשׁ עַל הַיֵּשֶׁן (וְלֹא מִן הַתְּלוּשׁ עַל הַמְּחוּבָּר וְלֹא מִן הַמְּחוּבָּר עַל הַתְּלוּשׁ): וְלֹא שָׁכַחְתִּי. מִלְּבָרְכָךְ עַל הַפְּרִשְׁת מֵעֵשֶׂר־וּת: (יד) לֹא אֶכְלֵיתִי בְּאֲבֵלֵי מִנְהָ. מִכֶּאֱן שְׂאִינֹו לְאוֹנָן: וְלֹא בְעֵרְתִּי מִמֶּנּוּ בְּטָמֵא. בֵּין שְׂאִינֹו

קבלית למימרא דיי אלהי
עבדית ככל די פקידתני:
טו אסתכי ממדור קדשך מן
שמיא וברך ית עמך ית ישראל
ות ארעא די יהבת לנא כמא
די קימתא לאכהתנא ארע

בְּטָמָא וְלֹא־נִתְּתִי מִמֶּנּוּ לְמַת שְׁמַעְתִּי
בְּקוֹל יְדוּהָ אֱלֹהֵי עֲשִׂיתִי כְּכֹל אֲשֶׁר
צִוִּיתָנִי: טו הַשְׁקִיפָה מִמַּעוֹן קִדְשְׁךָ מִן־
הַשָּׁמַיִם וּבִרְךָ אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְאֵת
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לָנוּ כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ

have I used any of it for [burying] the dead: I have listened to the voice of the Lord my God; I have done according to all that You have commanded me. (15) Look down from Your holy dwelling, from heaven, and bless Your people Israel, and the ground which You have given to us, as You have sworn to our

RASHI

רש"י

extraction] and the tithe was pure, or whether the tithe [became] impure, [even though] I was pure. (ibid.) But where [do we find a source] in Scriptures which warns us against [handling tithes if either the person or the tithe is impure]? In the case of פסולי פסולי [animals dedicated as sacrifices, but which subsequently became unfit for that purpose (see Deuteronomy 15:21-22)], the verse says (Deuteronomy 15:22), "You will eat it within your gates; the impure and the pure person alike" [Here, we see that when

טמא והוא טהור בין שאני טהור והוא טמא והיכן הוזהר על כך לא תוכל לאכול בשעריך זו אכילת טומאה כמו שכתוב בפסולי המקדשים בשעריך תאכלנו הטמא והטהור וגו' אבל זה לא תוכל לאכול דרך אכילת שעריך האמור במקום אחר: ולא נתתי ממנו למת. לעשות לו ארון ותכריכין: שמעתי בקול ה' אלהי. הביאותיו לבית הבחירה: עשיתי ככל אשר צויתני. שמחתי ושמחתי בו: (טו) השקיפה ממעון קדשך. עשינו מה שגזרת עלינו עשה אתה מה שעליך לעשות שאמרת אם בהקתי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם: אשר נתתה

Scripture employs the phrase "eating within your gates,") it refers to eating something [even] in a state of impurity [indicated by the verse's continuation, "the impure and the pure person alike ..."]. However here [in the case of "holy portions," regarding these portions], the verse says (Deuteronomy 12:17), "You must not eat within your gates [the tithe]" You must not eat these [holy portions] in a manner implied in another context by the phrase "within your gates" [that is, you must not eat them in impurity] (Yevamot 73b). **Neither have I used any of it for [burying] the dead** — [for example, using its value in money] to make a coffin or shrouds (Maaser Sheni 5:12). **I have listened to the voice of the Lord my God** — [in that] I have brought the holy portion to the Temple. (ibid.) **I have done according to all that You have commanded me** — I have myself rejoiced and caused others to rejoice through it. (ibid.) (15) **Look down from Your holy dwelling** — We have fulfilled that which You have decreed upon us: [now we ask that] You do that which You have [promised] to do (ibid.), for You have said (Leviticus 26:3-4), "If you follow My statutes ... then I shall give [you] your rains in their [proper] time" **Which You have given us, as You have sworn to our fathers** — to give to us; and You have [also] kept [Your promise made to our

עבְדָא חֶלֶב וּדְבַשׁ:

לְאַבְתֵּינוּ אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ: ס

fathers — a land flowing with milk and honey.

RASHI

רש"י

ancestors who left Egypt, that You would give us] "a land flowing with milk and honey."

לָנוּ כְּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְתֵּינוּ. לָתֵת לָנוּ וְקִיַּמְתָּ אֶרֶץ זֹבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ:

PROPHETS Isaiah 60

נביאים ישעיה פרק ס

יֵא וּפְתָחוּ שַׁעְרֵיךָ תָמִיד יוֹמָם וּלְיָלֵלָה לֹא יִסָּגְרוּ לְהֵבִיא אֵלֶיךָ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים: יב כִּי־הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹדוך יֵאבְדוּ וְהַגּוֹיִם חָרַב יַחֲרֹבוּ: יג כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלֶיךָ יָבֹא בְרוֹשׁ תְּדַהֵר וּתְאַשּׁוּר יַחֲדוּ לְפָאֵר מְקוֹם מְקַדְּשֵׁי וּמְקוֹם רְגְלֵי אֲכַבְדּ: יד וְהֵלְכוּ אֵלֶיךָ שְׁחוּחַ בְּנֵי מַעֲנִיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפּוֹת רְגְלֵיךָ כָּל־מְנַאֲצֶיךָ וְקִרְאוּ לָךְ עִיר יְדוּהָ צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו תַּחַת הַיּוֹתֵף עֲזוּבָה

יֵא וּפְתָחוּ שַׁעְרֵיךָ תָמִיד יוֹמָם וּלְיָלֵלָה לֹא יִסָּגְרוּ לְהֵבִיא אֵלֶיךָ חֵיל גּוֹיִם וּמַלְכֵיהֶם נְהוּגִים: יב כִּי־הַגּוֹי וְהַמְּמַלְכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹדוך יֵאבְדוּ וְהַגּוֹיִם חָרַב יַחֲרֹבוּ: יג כְּבוֹד הַלְּבָנוֹן אֵלֶיךָ יָבֹא בְרוֹשׁ תְּדַהֵר וּתְאַשּׁוּר יַחֲדוּ לְפָאֵר מְקוֹם מְקַדְּשֵׁי וּמְקוֹם רְגְלֵי אֲכַבְדּ: יד וְהֵלְכוּ אֵלֶיךָ שְׁחוּחַ בְּנֵי מַעֲנִיךָ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ עַל־כַּפּוֹת רְגְלֵיךָ כָּל־מְנַאֲצֶיךָ וְקִרְאוּ לָךְ עִיר יְדוּהָ צִיּוֹן קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: טו תַּחַת הַיּוֹתֵף עֲזוּבָה

כְּפִיפִין בְּנֵי מִשְׁעַבְדֶּיךָ וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמַבְעֵי מַנִּיף עַל פְּרֶסֶת רְגְלֵיךָ כָּל דְּהוּוּ מְרַגְזִין לִיךָ וַיִּקְרוּ לִיךָ קְרָתָא דִּי צִיּוֹן דְּאִתְרַעֵי בֵּה קְדִישָׁא דִּישְׂרָאֵל: טו חֶלֶף דְּהוּוִית שְׁבִיקָא וּמְטַלְטְלָא וְלִית דְּעָדִי וְאִשׁוּינָךְ לִיקַר

(11) And they shall open your gates always; day and night they shall not be closed, to bring to you the wealth of the nations and their kings in procession. (12) For the nation and the kingdom that shall not serve you shall perish, and the nations shall be destroyed. (13) The glory of the Lebanon shall come to you, box trees, firs, and cypresses together, to glorify the place of My sanctuary, and the place of My feet I will honor. (14) And the children of your oppressors shall go to you bent over, and those who despised you shall prostrate themselves at the soles of your feet, and they shall call you "the city of the Lord, Zion of the Holy One of Israel." (15) Instead of your being forsaken and hated without a

RASHI

רש"י

(11) **And their kings** — shall be led into captivity. (13) **Box trees, firs, and cypresses** — species of trees of the forest of Lebanon. (14) שְׁחוּחַ [means] bowing. **The children of your oppressors** — those who oppressed you. **Zion of the Holy One of**

(יא) וּמַלְכֵיהֶם. יְהִיוּ נְהוּגִים בְּשִׁבְיָהּ: (יג) בְּרוֹשׁ תְּדַהֵר וּתְאַשּׁוּר. מִיַּנִּי עֲצֵי יַעַר לְבָנוֹן: (יד) שְׁחוּחַ. בְּהִשְׁתַּחֲוּוּאָה: בְּנֵי מַעֲנִיךָ. הַמַּעֲנִים אוֹתְךָ: צִיּוֹן

children of your oppressors — those who oppressed you. Zion of the Holy One of

וּשְׁנוּאָה וְאֵין עוֹבֵר וְשִׁמְתִיךָ לְגֵאוֹן עוֹלָם מְשׁוֹשׁ
 עֲלֶם בֵּית דִּין דָּר וְדָר:
 דְּוֹר וְדוֹר:

passerby, I will make you an everlasting pride, the joy of every generation.

RASHI

רש"י

קדוש ישראל. ציון דאתרעני בה קדישא דישראל: Israel — Zion, desired by the Holy One of Israel.

Writings Psalms 76

כתובים תהלים פרק עו

ט מְשָׁמִים הַשְּׁמַעַת דִּין אֶרֶץ יִרְאָה וּשְׁקָטָה: י בְּקוּם
 לְמִשְׁפָּט אֱלֹהִים לְהוֹשִׁיעַ כָּל-עַנּוּי-אֶרֶץ סֵלָה:
 יא כִּי-חַמַּת אָדָם תוֹדֵךְ שְׂאֵרִית חַמַּת תַּחְגֵּר: יב גְּדָרו
 וּשְׁלֹמוֹ לִידוּהָ אֱלֹהֵיכֶם כָּל-סִבִּיבּוֹ יוֹבִילוּ שִׁי
 לְמוֹרָא: יג יִבְצֵר רוּחַ נְגִידִים נוֹרָא לְמַלְכֵי-אֶרֶץ:
 עֲמָךְ אַנְתָּ מְרַחֵם עֲלֵיהוֹן כֵּד יִתְקוֹף רוּגְוֹךְ עַל עַמְּךָ יְתוּבוֹן וַיִּדּוֹן לְשִׁמְךָ: יב גְּדָרו נְדָרִין וּשְׁלִימוֹ קָדָם יי
 אֱלֹהִיכוֹן כָּל דִּתְבִין חֲזוֹר חֲזוֹר לְמַקְדְּשֵׁיהָ יִתּוֹן קוֹרְבָנֵיא לְבֵית מוֹקְדֵשׁ דְּחִיל: יג יִזְעַר גִּסוֹת רוּחְהוֹן
 דְּרַבְרַבְנֵיא דְּחִילָא עַל כָּל מַלְכֵי אֶרֶעָ:

(9) You pronounced sentence from heaven; the earth feared, and was still. (10) When God arose to judgment, to save all the humble of the earth. Selah. (11) Surely the wrath of man shall praise You, the residue of wrath You will gird. (12) Vow, and pay up to the Lord your God, let all that are round about Him bring presents to the One who is to be feared. (13) He curbs the spirit of princes, He is awesome to the kings of the earth.

RASHI

רש"י

(9) You pronounced sentence from heaven — on Sancheriv. The earth — Eretz Yisrael that feared him, was still. (10) When [God] arose to judgment — to wreak judgment on His enemies. To save ... — Chezkiyah and his band. (11) Surely the wrath of man shall praise You — The wrath of the wicked causes people to praise the Holy One, blessed be He, when He punishes them. The residue of wrath — and thereby the residue of wrath of the wicked — You will gird — [i.e.,] prevent and delay. (12) and thereby means bring presents. To the One who is to be feared — This is the Holy One, blessed be He. (13) He curbs — decreases. The spirit — their coarseness.

(ט) מְשָׁמִים הַשְּׁמַעַת דִּין. עַל סַנְחֵרִיב: אֶרֶץ. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שִׁירְאָה מִלְּפָנָיו, שְׁקָטָה: (י) בְּקוּם לְמִשְׁפָּט. לְעֵשׂוֹת מִשְׁפָּט בְּאוֹיְבָיו: לְהוֹשִׁיעַ וְגו'. חֻזְקִיהָ וְסִיעֵתוֹ: (יא) כִּי חַמַּת אָדָם תוֹדֵךְ. כַּעֲסוֹ שֶׁל רְשָׁעִים גּוֹרֵם שֶׁהַפְּרִיזוֹת מוֹדִים לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשֵׁהוּא נִפְרַע מֵהֶם: שְׂאֵרִית חַמַּת. וְעַל יְדֵי כֵן שְׂאֵרִית חַמּוֹת שֶׁל רְשָׁעִים: תַּחְגֵּר. תִּתְנִיעַ וְתַעֲכֵב: (יב) יוֹבִילוּ שִׁי. יְבִיאוּ מִנְחָה: לְמוֹרָא. זֶה הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: (יג) יִבְצֵר. יִמְעַט: רוּחַ. גִּסוֹת שְׁלָחָם:

משנה סוטה פרק ח

Mishnah Sotah, chapter 8

(1) At the time when the [priest] anointed for battle addresses the people, he speaks in the Holy tongue [Hebrew], as it is said, “And it will be, when you approach the battle, that the priest will come near” — i.e., the anointed for battle — “and speak to the people” — i.e., in the Holy tongue — “and he will say to them, 'Hear, O Israel, [this day you are approaching the battle against your enemies]' ” (Deuteronomy 20:2-3) — “against your enemies,” but not against your brethren, not Yehudah against Shimeon, nor Shimeon against Binyamin, so that if you fall into their hand [i.e., one Israelite into the hand of another Israelite], they shall have mercy on you, as it is said, “And the men that were mentioned by name rose up, and took the captives, and with the spoil clothed all that were naked among them, and arrayed them, and shod them, and gave them to eat and to drink, and anointed them, and carried all the feeble of them on donkeys, and brought them to Jericho, the city of palm trees, to their brethren; then they returned to Samaria” (II Chronicles 28:15) Against your enemies do you march, so that if you fall into their hand they will have no mercy on you. “Do not let your hearts be faint; fear not, and do not be alarmed [or terrified because of them].” (Deuteronomy 20:3) “Do not let your hearts be faint” — at the neighing of the horses and the brandishing of swords; “fear not” — because of the crash of armor and the stamp of the soldiers' footwear; “and do not be alarmed” — at the sound of trumpets; or terrified” — at the sound of battle cries. “For the Lord your God is the one Who goes with you” (ibid., verse 4) — they come [relying] on the might of flesh and blood, but you come [relying] on the Might of the Omnipresent. The Philistines came [relying] on the might of Golyat [Goliath], but what was his fate? In the end he fell by the sword, and they fell with him. Bnei Ammon came [relying] on the might of Shovach, but what was his fate? In the end he fell by the sword, and they fell with him. But with you it is otherwise, “For the Lord your God is the

רבנו עובדיה מברטנורא

א משוח מלחמה. **ודבר אל העם בלשון הקודש.** נאמר כאן (דברים כ') **ודבר אל העם,** ונאמר להלן (שמות י"ט) **משוח** דבר, מה להלן בלשון הקודש אף כאן בלשון הקודש: **לכל כושל.** כל הכושלים שאינן יכולין ללכת ברגליהן: **הגפת תריסין.** הכאת המגינים זו בוז להשמיע קול ולאיים: **הקלגסין.** מקלות שראשיהן עקומים ומכין בהם על גבי אנבים

א משוח מלחמה בשעה שמדבר אל העם, בלשון הקדוש היה מדבר, שנאמר (דברים כ') והיה כקרבכם אל המלחמה ונגש הפה, זה כהן משוח מלחמה. **ודבר אל העם,** בלשון הקדוש. **ואמר אליהם (שם) שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, ולא על אחיכם, לא יהודה על שמעון, ולא שמעון על בנימין, שאם תפלו בידם ירחמו עליכם, כמה שנאמר (דה"ב כח) ויקומו האנשים אשר נקבו בשמות ויחזיקו בשביה וכל מערמיהם הלבישו מן השלל וילבשוים וינעלוים ויאכלום וישקום ויסכום וינהלום בתמרים לכל כושל ויביאום ירחו עיר התמרים אצל אחיהם וישבו שמרון. על אויביכם אתם הולכים, שאם תפלו בידם אין מרחמין עליכם. (דברים כ') אל ירח לבבכם אל תיראו ואל תחפזו וגו'. אל ירח לבבכם, מפני צהלת סוסים וצחצוח חרבות. אל תיראו, מפני הגפת תריסין ושפעת הקלגסין. אל תחפזו, מקול קרנות. אל תערצו, מפני קולצחנות. כי ה' אלהיכם ההלך עמכם, הן באין בנצחוננו של כשר ודם, ואתם באים בנצחוננו של מקום. פלשתים באו בנצחוננו של גלית, מה היה סופו, לסוף נפל בתורב ונפלו עמו. בני עמון באו בנצחוננו של שובך, מה היה סופו, לסוף נפל בתורב ונפלו עמו. ואתם אי אתם כן. כי ה' אלהיכם ההלך**

one Who goes with you, to fight for you ...” — this [alludes to] the camp of the Ark [i.e., the Israelite army which was accompanied by the Levites who carried the Ark]. (2) “And the policemen will speak to the people, saying, ‘What man is there who has built a new house, and has not [yet] dedicated it? Let him go and return to his house ...!’” (ibid., verse 5) It is all the same whether he built a barn for straw, a stable for cattle, a shed for wood, or a storehouse; it is all the same whether he built, purchased, inherited it, or if someone had given it to him as a present [as long as it is new to him, he is exempt from military service]. “And what man is there who has planted a vineyard, and has not [yet] redeemed it?” (ibid., verse 6) It is all the same whether he planted a vineyard or planted five fruit trees [the minimum to warrant an exemption] and even of five species; it is all the same whether he planted, bent [the vines under the earth, and the vines grow forth], or grafted it, or whether he purchased, inherited, or someone had given it to him as a present. “And what man is there that has betrothed a woman ...?” (ibid., verse 7) It is all the same whether he betrothed a virgin or a widow, or even a *shomeret yibum* [a childless widow waiting for her brother-in-law], or even if a man heard that his brother had died in the battle [leaving no offspring, and he must now marry the widow], he returns home. All these hear the priest’s words concerning the war regulations and return home; but they supply water and food and repair the roads [for the army]. (3) And these do not return home: the one who built a gatehouse, a canopy, or a verandah; the one who planted four fruit trees, or five trees which do not bear fruit; the one who remarried his divorced wife. If a High Priest married a widow, or an ordinary priest married a divorcee or a *chaltzah*, or an ordinary Israelite married a *mamzeret* or a Gibeonite woman, or the daughter of an Israelite married a *mamzer* or a Gibeonite, he does not return home [because of these, since these, are illegal marriages]. Rabbi Yehudah says, Also the

רבנו עובדיה מברטנורא

הם מנתזים על האיובים: **שובר**. שר צבא הדרעור בשמואל (ב' י"ט"ז): **ב** אחד הבונה ואחד הלוקח. בית בנוי, שהרי אצלו הוא חדש: ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל. דבאחי הוי כרם, שתיים כנגד שתיים, ואחת יוצאת זנב: ואפילו מחמשה מינים. מצטרפים: **ג** אילני סרק. כגון ארוים ושקמים שאינם עושים פרי: המחזיר את גרושתו. ואירסה, אינו חוזר, שאינה חדשה לו, וקרא כתיב אשה חדשה: **א**למנה. ואירסה כהן גדול, אינו חוזר בשבילה, דכתיב ולא לקחה, והיה אפשר לומר ולא לקח, מאי לקחה, שתהא ראויה לו ללקיחה: **ע**ל מכוננו. סתרו ובנאו כמדה ראשונה.

עמכם להלחם לכם וגו', זה מתנה הארון: **ב** (שם) ודברו השטרים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית חדש ולא חנכו ילך וישב לביתו וגו', אחד הבונה בית התבן, בית הבקר, בית העצים, בית האוצרות. אחד הבונה, ואחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה. (שם) ומי האיש אשר נטע כרם ולא קללו וגו', אחד הנוטע הכרם ואחד הנוטע חמשה אילני מאכל, ואפלו מחמשת מיניו, אחד הנוטע, ואחד המבריך, ואחד המרכיב, ואחד הלוקח, ואחד היורש, ואחד שנתן לו מתנה. (שם) ומי האיש אשר ארש אשה וגו', אחד המאיר את הבתולה, ואחד המאיר את האלמנה, אפלו שומרת יבם. ואפלו שמע שמת אחיו במלחמה, חוזר ובא לו. כל אלו שומעין דברי כהן מערכי מלחמה וחוזרין, ומספקין מים ומזון ומתקנין את הדרכים: **ג** ואלו שאינן חוזרין, הבונה בית שער, אכסדרה, ומרפסת. הנוטע ארבעה אילני מאכל, וחמשה אילני סרק. המחזיר את גרושתו, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתינה לישראל, בת ישראל לממזר ולנתין, לא היה חוזר. רבי יהודה אומר, אף הבונה בית על מכוננו, לא

one who rebuilt a house upon its foundation does not return home. Rabbi Eliezer says, Also the one who built a brick house in Sharon [an area not suited for such construction, which had to be renewed periodically] does not return home. (4) And these do not move from their place [those listed above are exempted from battle at the battle-front, however they must serve in a support capacity, these however, do not go to the battle-front altogether] the one who built a new house and dedicated it [but did not live in it a year], planted a vineyard and redeemed its fruit [but not for a full year], married his betrothed, or took home his brother's childless widow [but are married less than a year]; as it is said, “He must remain free

for his household for one year, [and he must make his wife happy, whom he has taken.];” (Deuteronomy 24:5) “for his household” — this [refers to] his house; “must remain free” — this [refers to] his vineyard; and “must make his wife happy,” — this [refers to] his wife; “whom he has taken” — to include his brother's childless widow. These do not supply water and food nor repair the roads [for the army]. (5) “And the policemen will speak further to the people, [and they will say, What man is there who is fearful and fainthearted?” (Deuteronomy 20:8)]: Rabbi Akiva says, Fearful and fainthearted” is to be understood literally, i.e., he is unable to stand in the battle ranks and see a drawn sword. Rabbi Yose the Galilean says, “Fearful and fainthearted” alludes to a person who is afraid because of the transgressions he had committed [even Rabbinical prohibitions]; therefore the Torah connected all these [i.e., those with exemptions] with him, so that he may return home on their account [without having to reveal his transgressions]. Rabbi Yose says, A High Priest who married a widow, an ordinary priest who married a divorcee or a *chalutzah*, an ordinary Israelite who married a *mamzeret* or a Gibeonite woman, and the daughter

רבנו עובדיה מברטנורא

אינו חוזר, דלאו חדש הוא, וגרע מהלוקח והיורש: הבונה בית לבנים בשרון. מקום הוא ששמו שרון, ואין הקרקע שלו יפה ללבנים, ולא הוי דבר של קיימא, שהיו צריכין לחדשה שני פעמים כל שבע שנים: ד ואלו שאין זזין ממקומן. דהנך דלעיל הולכים עד הגבול ושם שומעין דברי כהן וחוזרים מן המערכה לתוך ארץ ישראל ואין חוזרין לבתיהן אלא עוסקים לספק מים ומזון להולכים למלחמה. ואלו אין זזין ממקומן ואפילו ללכת עד הספר ולשוב על פי כהן: הבונה בית וחנכו. ולא דר בו עדיין שנה. וכן הנוטע כרם וחללו, ועדיין לא עברה שנה רביעית שלימה עליו: נקי יהיה לביתו. בשביל ביתו: יהיה. לריבויא הוא. הוסיף לך הכתוב הויה אחרת להיות כזו: ה ויספו השוטרים. על דברי כהן: בקשרי המלחמה. כשמתקשרין לעמוד צפופין שלא יפרקום אויבים: לפיכך. שהירא זהו הירא מעבירות שבידו, תלתה תורה בבנה ונטע ואירס לחזור בגללן, כדי שיתלו בכך החזרה ולא יתבייש לומר עליו מעבירות שבידו הוא ירא וחוזר: ר' יוסי אומר אלמנה לכהן גדול וכו'. לר' יוסי הגלילי אפילו עבר על דברי סופרים חוזר. ולר' יוסי

היה חוזר. רבי אליעזר אומר, אף הבונה בית לבנים בשרון, לא היה חוזר: ד ואלו שאין זזין ממקומן, בנה בית וחנכו, נטע כרם וחללו. הנושא את ארוסתו, הכונס את יבמתו, שנאמר, (דברים כד) נקי יהיה לביתו שנה אחת. לביתו, זה ביתו. יהיה, זה פרמו. ושמה את אשתו, זו אשתו. אשר לקח, להביא את יבמתו. אינן מספקין מים ומזון ואינן מתקנין את הדרכים: ה (שם כ) ויספו השטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורף הלבב לך וישב לביתו. רבי עקיבא אומר, הירא ורף הלבב, כמשמעו, שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה. רבי יוסי הגלילי אומר, ירא ורף הלבב זהו המתירא מן העבירות שבידו, לפיכך תלתה לו התורה את כל אלו, שיתחזור בגללן. רבי יוסי אומר, אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט, ממזרת ונתנה לישראל, בת

of an Israelite who married a *mamzer* or a Gibeonite — behold, this is the one who is “fearful and fainthearted” [only Biblical prohibitions]. (6) “And it will be, when the policemen finish speaking to the people, they will appoint officers of the legions at the edges of the people;” (ibid., verse 9) and at the rear of the people, they station guards; in front of them [so if anyone were to fall, they would stand him up again], and others behind them, with iron axes in their hands, and should anyone wish to flee, they have permission to smite his thighs, because the beginning of defeat is flight. As it is said, “Israel fled before the Philistines, and there has been a great slaughter among the people,” (I Samuel 4:17) and further on it states, “And the men of Israel fled from before the Philistines and fell down slain” (I Samuel 31:1) (7) To what does all the foregoing apply? To voluntary wars [*milchemet reshut*], but to wars commanded by the Torah [*milchemet mitzvah*, e.g., the conquest of Canaan and the annihilation of the Amalekites], all go forth, even a bridegroom from his chamber and a bride from her wedding canopy [for the women provided food for the troops]. Rabbi Yehudah said, To what does all the foregoing apply? To wars commanded by the Torah [Rabbi Yehudah refers to optional wars as those commanded i.e., allowed by the Torah]; but in obligatory wars [*milchemet chovah*, those of defense against future attack], all go forth, even a bridegroom from his chamber and a bride from her wedding canopy [however, the Sages rule in such a case, there are the aforementioned deferments].

רבנו עובדיה מברטנורא

עד שיעבור על דברי תורה, דומיא דאלמנה לכהן גדול: **ו ובעקבו של עם**. בסופו של עם, שמשמרים שלא יחזרו האחרונים לאחוריהם לנוס: **זקפים**. גבורים ממונים לכך שאם יפול אחד מן הנלחמים יעמידוהו ויזקפוהו: **ואחרים מאחוריהם וכשילין של ברזל בידיהם**. לשמור שלא ינוסו: **כשילים**. קרדומות של ברזל: **לקפח את שוקיו**. לחתוך את שוקיו: **שתחלת ניסה נפילה**. לשון מסורס הוא, שתחלת נפילה ניסה: **ז בר"א**. שחוזרים מן המערכה, ויש שאין זזין ממקומם. במלחמת הרשות: **אבל במלחמת מצוה הכל יוצאים**. מלחמת א"י ומלחמת עמלק הכל מודים שהיא חובה והכל יוצאים בה. ומלחמת בית דוד שהיא לרווחה להרחיב גבול ישראל ולקחת מס מהעמים כגון מלחמת ארם נהרים וארם צובה, הכל מודים שהיא רשות. לא נחלקו ת"ק ורבי יהודה אלא במלחמה שנלחמים ישראל עם אויביהם כדי שלא יתגברו עליהם ויצרו להם. ת"ק קרי לה מלחמת רשות וסובר שאין אדם רשאי להתבטל מן המצוה כדי להלחם במלחמה כזו. ור' יהודה סבר שגם זו מלחמת מצוה, מאחר שהוא להושיע את ישראל מיד שונאיהם, והעוסק במצוה פטור מן המצוה. ואין הלכה כר' יהודה:

Gemara Sotah 44a

גמרא סוטה דף מד.

[On the Mishnah:] “And what man is there that **מי האיש אשר ארש וכו' תנו רבנן: אשר**

ישראל לממזר ולגתין, הרי הוא הירא ורף הלבב: **ו** (שם) והיה ככלת השטרים לדבר אל העם ופקדו שרי צבאות בראש העם, ובעקבו של עם. מעמידין זקיפין לפניהם, ואחרים מאחוריהם, וכשילין של ברזל בידיהן, וכל המבקש לחזור, הרשות בידו לקפח את שוקיו, שתחלת ניסה נפילה, שנאמר (ש"א ד) נס ישראל לפני פלשתים וגם מגפה גדלה היתה בעם, ולהלן הוא אומר (שם לא) וינסו אנשי ישראל מפני פלשתים ויפלו חללים וגו': **ז** במה דברים אמורים, במלחמת הרשות. אבל במלחמת מצוה, הכל יוצאין, אפלו חתן מחדרו וכלה מחפתה. אמר רבי יהודה, במה דברים אמורים, במלחמת מצוה. אבל במלחמת חובה, הכל יוצאין, אפלו חתן מחדרו וכלה מחפתה:

has betrothed a woman [and has not yet taken her]? (Deuteronomy 20:7) ...” Our Rabbis taught: “That has betrothed” — it is all the same, whether he betrothed a virgin, or a widow, or [his sister-in-law who is] a childless widow waiting for her brother-in-law; and even when there are five brothers, one of whom died in battle, they all return home. [The fact that Scripture does not state] “and has not taken” but “and has not taken her” is to exclude a High Priest who married a widow, an ordinary priest who married a divorcee or a *chalutzah*, an ordinary Israelite who married a *mamzeret* or a Gibeonite woman, and a daughter of an Israelite married to a *mamzer* or a Gibeonite. Is this to say that [this teaching is] not in agreement with Rabbi Yose Hagalili,? For if it agreed with Rabbi Yose Hagalili, behold, he has said, “fainthearted” (Deuteronomy 20:8) — i.e., he who is afraid because of the transgressions he had committed [if this is so, then these men who had contracted an illegal marriage also should

go home! [The answer:] You may even say that it agrees with Rabbi Yose Hagalili, and it is in accord with Rabbah; for Rabbah said: He is certainly not guilty until he has had relations with her. For what is the reason [of the prohibition] “he shall not take” [Leviticus 21:14, referring to the woman forbidden to the High Priest]? So that “he shall not profane [his seed].” (ibid., verse 15) Hence, he does not receive the punishment of lashes until he has had relations with her. Our Rabbis taught: [The order of the phrases is] “that has built,” “that has planted,” “that has betrothed.” The Torah has thus taught a rule of conduct: that a man should build a house, plant a vineyard, and then marry a wife. Similarly, Shlomoh declared in his wisdom, “Prepare your work without, and make it ready for you in the field, and afterwards, build your house.” (Proverbs 24:27) “Prepare your work without” refers to a dwelling place; “and make it ready for you in the field” refers to a vineyard; “and afterwards build your house” refers to a wife. Another interpretation is: “prepare your work without” — this is Scripture; “and make it ready for you in the field” — this is Mishnah; “and afterwards build your house” — this is Gemara. Another explanation is: “prepare your work without” — this is Scripture and Mishnah; “and make it ready for you in the field” — this is Gemara; “and afterwards build your house” — this refers to good deeds. Rabbi Eliezer the son of Rabbi Yose Hagalili says, “prepare your work without” — this is Scripture and Mishnah and Gemara; “and make it ready for you in the field” — implying good deeds; “and afterwards build your house” — this refers to studying profoundly [the Torah] and receiving the reward.

אָרֶשׁ. אָחַד הַמְאָרֶס אֶת הַבְּתוּלָה וְאָחַד הַמְאָרֶס אֶת הָאֵלְמָנָה. אָחַד שׁוֹמֵרֵת יָבָם וְאָפְלוּ חֲמֹשֶׁה אַחֲזִין וּמֵת אָחַד מֵהֶם בְּמִלְחָמָה כְּלָן חוֹזְרִין. לֹא לָקַח וְלֹא לָקַחָהּ פָּרַט לְאֵלְמָנָה לְכַהֵן גְּדוּל גְּרוּשָׁה וְחִלּוּצָה. לְכַהֵן הַדֵּיּוֹט מְמוּזֵרֵת וְנִתְיָנָה. לְיִשְׂרָאֵל בֵּת יִשְׂרָאֵל לְמִמּוֹר וּלְנִתְיָן לְיָמָא דְלֵא דְכָרְבִי יוֹסִי הַגְּלִילִי דְאִי רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי. הָא אָמַר (שם) הִירָא וְרַף הִלְכָב זֶה הַמְתִּירָא מְעַבְרוֹת שְׁבִידוּ. אָפְלוּ תִימָא רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי כְּדָרְבָא דְאָמַר רַבָּא: לְעוֹלָם אֵינוּ חֵיב עַד שְׂיִבְעֵל. מַה טַּעַם לֹא יִקַּח מִשׁוּם לֹא יִחַלֵּל מִשׁוּם חֵיב אֵינוּ לּוֹקֵחַ עַד שְׂיִבְעֵל. תְּנוּ רַבְּנָן: אֲשֶׁר בָּנָה אֲשֶׁר נָטַע, אֲשֶׁר אֶרֶשׁ. לְמַדָּה תוֹרָה דְרַף אֲרִץ שְׂיִבְנָה אָדָם בֵּית וְיִטַע כָּרֶם וְאַחַר כֵּף יִשָּׂא אִשָּׁה. וְאַף שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻמְתּוֹ (משלי כד) הֵכֵן בְּחוּץ מְלֹאכְתֶּךָ. זֶה בֵּית וְעִתְדָה בְּשֻׂדֶה לָךְ, זֶה כָּרֶם. אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ, זֶה אִשָּׁה. דְּבַר אַחַר: הֵכֵן בְּחוּץ מְלֹאכְתֶּךָ, זֶה מְקָרָא. וְעִתְדָה בְּשֻׂדֶה לָךְ, זֶה מִשְׁנָה. אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ, זֶה גְּמָרָא. דְּבַר אַחַר: הֵכֵן בְּחוּץ מְלֹאכְתֶּךָ, זֶה מְקָרָא וּמִשְׁנָה. וְעִתְדָה בְּשֻׂדֶה לָךְ, זֶה גְּמָרָא. אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ אֵלּוּ מְעֻשִׂים טוֹבִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגְּלִילִי אוֹמֵר: הֵכֵן בְּחוּץ מְלֹאכְתֶּךָ זֶה מְקָרָא וּמִשְׁנָה וּגְמָרָא. וְעִתְדָה בְּשֻׂדֶה לָךְ אֵלּוּ מְעֻשִׂים טוֹבִים. אַחַר: וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ, דְרוֹשׁ לְקַבֵּל שְׂכָר:

זוהר ויחי דף רכ"ו ע"ב

תנא ראש השנה דא הוא רישא דשתא דמלכא. ומאן הוא ראש השנה דא יצחק דאקרי ראש דאיהו חד רישא דמלכא (ניא לעילא) אתר דאקרי ראש השנה. בגני כד כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון. ועל דא תנינן בראש השנה דהא ברישא דשתא שארי יצחק. ובהג נדונים על המים ודא הוא שירותא (דרישא) דימינא דמלכא ועל דא הדותא דמינא אשתכח בכלא בשעתא דנסכי מינא ושאיבי לון בגין דמים הא ידעה ועל דא בארבעה פרקים אליו בלא משתכחין. אמר רבי יוסי כד יסתכלון מלי בלא אשתכח בהני פרקין אברהם יצחק ויעקב דוד מלכא ובהני עלמא אתדן ובארבע פרקין בגי נשא אתדנו ביומין דאשתכחו בעלמא ובכל יומא ויומא ספרין פתחן ועוברין כתיבין ולית מאן דינשגח ולית מאן דירבין אויגניה ואורייתא אסהידת ביה בכל יומא וקלא קרי בחילא (משלי ט) מי פתי יסור הנה חסר לב אמרה לו ולית מאן דיצית לקליה. תאנא בשעתא דבר נש קאים בצפרא קהדין קמיין לקבליה וספרין לוי והוא לא אשגח. נשמתא אסהידת עליה בכל עדן ובכל שעתא אי אצית יאות ואי לאו הא ספרין פתיחין ועוברין כתיבין. אמר רבי תיא וקאין אגון צדיקא דלא מסתפון מן דינא לא בעלמא דין ולא בעלמא דאתי הדא הוא דכתיב (שם כה) וצדיקים ככפיר יבטח וכתיב (תהלים ל"ו) צדיקים יירשו ארץ:

Yosef Le-Chok

יוסף לחוק

Ethical Teaching:

מוסר

Sefer Chasidim, Chapters 233, 234

ספר חסידים סימן רלג רלג

All of Israel are guarantors for one another, as it says, "All the people answered with one voice and said, 'Everything that the Lord has spoken we will do.'" (Exodus 19:8) If there had been one person there who objected, the Torah would not have been given, because they are each guarantors for one another. Therefore, a maidservant saw by the light of God's Presence at the crossing of the sea and at the giving of the Torah what Yechezkel did not see. Therefore it says in the prayers, "and may we all soon merit its light." And this is why we say "Bless us, our Father, all of us together, with the light of Your face." And it is written "And the glory of the Lord will be revealed and all flesh will see it together, for the Lord's mouth has spoken." It happened that

כל ישראל ערבים זה לזה שנאמר (שמות כ"ד) ויענו כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר דבר ה' נעשה. אלו היה אחד מוחה לא נתנה התורה שערבים זה בזה לכך ראתה שפחה באור שכניה בים ובמתן תורה מה שלא ראה יחזקאל לכך נאמר ונזכה בלנו במהרה לאורו והילכך אומרים ברכנו אבינו בלנו כאחד באור פניו. וכתיב (ישעיה מ) ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר: מעשה באחד שחלה, בא הרופא אצלו לרפאותו אמר לו: אם תשתה מים תהיה בסכנה ואם תאכל מאכל פלוני תהיה בסכנה בנפשי. ואמר לבנו תן לי מים ואותו מאכל פלוני ואם לאו לא אמחל לך לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. אמרו לו הקהל: אל תהי

a certain man became sick. The doctor came to heal him. He said to him, "If you drink water you will be in danger. If you eat a particular food you will endanger your life." The man said to his son, "Give me water and that food. If you do not, I will not forgive you, neither in this world nor in the next." The community said to him, "Do not pay attention to his words." Do not give a

dying person anything to eat, because he cannot swallow. But into his mouth may be put water that is extracted from the salvia plant, prepared by pounding it and extracting the liquid from it. It may be inserted into his mouth so that he will be able to speak. And people must not shout in front of him at the moment that his soul departs from him, so that the soul will not return [to his body], as this would cause him great suffering. “A time to die,” (Ecclesiastes 3:2) why did Kohelet have to say this? In order to teach us that when a person is dying, just as the person's soul is departing, one must not shout near him, as his soul may return.

For he would only be able to live a few days, and during those days he would suffer terribly. In the same way, why did it not say, a time to live? Because this is not dependent upon man, for “There is no rulership over the day of death.” (ibid., 8:8)

Practical Law:

Rambam, Laws of Blessings, Chapter 5

(1) Women and slaves are obligated in the blessing after the meal. But there is some doubt as to whether they are obligated from the Torah because it [is a commandment which] has no fixed time, or whether they are not obligated from the Torah [rather, only by Rabbinic decree]. Therefore, they may not fulfill the obligation of an adult [free male, by reciting it] for him. But minors are obligated in the blessing after a meal by the decree of the Sages, in order to educate them in [the performance of] the commandments. (2) Three people who have eaten bread together are obligated to say *zimmin* [i.e., the blessing of invitation — calling upon them to say the blessing together] before reciting the blessing after the meal. If there is a minimum of three, but fewer than ten people eating together, one of them says the blessing, saying, “Let us bless He of Whose [food] we have eaten,” and everyone answers, “Blessed is He from Whose [food] we have eaten and by Whose goodness we live. And he repeats the blessing, “Blessed is He Whose [food] we have eaten and by Whose goodness we live.” He then recites, “Blessed are You, O Lord our God,

חושש בדבריו אל יתנו לגוסס לאכל כי אין יכול לבלע אבל נותנין בפיו מים שמוצצין מן שלויה של בראשג"א בלע"ז ויכתשוהו וימצו המרק ממנו ונותן בפיו שיוכל לדבר. ואין צועקין עליו בשעת יציאת הנשמה כדי שלא תחזור הנשמה ויסבל יסורים קשים. עת למות למה הצרך קהלת לומר כן? אלא בשאדם גוסס בשנפש אדם יוצאה אין צועקים עליו שתשוב נפשו כי אינו יכול לחיות כי אם מעט ימים ואותן ימים יסבל יסורין וכן למה לא יאמר עת לחיות לפי שאין זה תלוי באדם כי אין שלטון ביום המות:

הלכה

הרמב"ם הלכות ברכות פרק ה

א נשים ועבדים חיבין בברכת המזון וספק יש בדבר אם הן חיבין מן התורה לפי שאין קבוע לה זמן או אינם חיבין מן התורה לפיכך אין מוציאין את הגדולים ידי חובתן אבל הקטנים חיבין בברכת המזון מדברי סופרים כדי לחנכן במצות: ב שלשה שאכלו פת באחד חיבים לברך ברכת הזמון קדם ברכת המזון ואי זו היא ברכת הזמון אם היו האוכלים משלשה עד עשרה מברך אחד מהם ואומר נברך שאכלנו משלו והכל ענין ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. והוא חוזר ומברך ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ג ואחר כך אומר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הן את העולם כלו בטובו עד שגומר ארבע ברכות

King of the universe, Who feeds the whole world by His goodness [— *ha-zan et ha-olam*]” until he finishes the four blessings. And they answer “Amen” after each blessing.

וְהָן עֹנִין אָמֵן אַחַר כָּל בְּרָכָה וּבְרָכָה:

KI TAVO FOR WEDNESDAY

כי תבא ליום רביעי

TORAH

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד ו דמילוי ו דשם ב"ן לקנות בו הארת נפש משבת הבאה

טז יומא הדין יי אלהיך מפקדך
למעבד ית קימא האלין וית
דיניא ותטר ותעבד יתהון בכל
לכך ובכל נפשך: יית יי חטבת
יומא דין למחוי לך לאלה
ולמחוי בארחן דתקנו קדמוהי
ולמטר קימוהי ופקודוהי

שלישי טז הַיּוֹם הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִצְוָה
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאֶת־
הַמִּשְׁפָּטִים וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם בְּכָל־
לְבַבְךָ וּבְכָל־נַפְשְׁךָ: יי אֶת־יְהוָה הֵאמַרְתָּ
הַיּוֹם לְהִיּוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְלַכֵּת בְּדַרְכָּיו
וּלְשָׁמֵר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וּלְשָׁמֵעַ

(16) This day, the Lord your God is commanding you to fulfill these statutes and judgments: you will observe and fulfill them with all your heart and with all your soul. (17) You have selected the Lord this day, to be your God, and to walk in His ways, and to observe His statutes, His commandments and His judgments,

RASHI

רש"י

(16) **This day, the Lord your God is commanding you** — [*Understand this verse also literally:*] *Every single day, perceive the commandments as brand new in your eyes, as though you are today being commanded regarding them!* (Tanchuma 1). **You will observe and fulfill them** — *A heavenly voice is blessing you: “You have brought the firstfruits today — [so] will you merit bringing them again next year!”* (17) האמרת ... האמירך (17)

(טז) הַיּוֹם הַזֶּה ה' אֱלֹהֶיךָ מִצְוָה. בְּכָל יוֹם יְהוּי בְּעֵינֶיךָ חֻדְשִׁים בָּאֵלוֹ בּוֹ בַיּוֹם נִצְטוּיֹת עֲלֵיהֶם: וְשָׁמַרְתָּ וְעָשִׂיתָ אוֹתָם. בַּת קוֹל מִבְּרַכְתּוֹ, הַבְּאֵת בְּבוֹרִים הַיּוֹם, תִּשְׁנָה לְשָׁנָה הַבָּאָה: (יז) הֵאמַרְתָּ ... הֵאמִירְךָ. אֵין לָהֶם עַד מוֹכִיחַ בְּמִקְרָא וְלִי נִרְאָה שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה וְהַבְּדִלָּה הַבְּדִלְתִּי לְךָ מֵאֵלֹהֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהִיּוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וְהוּא הַפְּרִישָׁךְ אֵלֶיךָ מֵעַמֵּי הָאָרֶץ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה וּמִצְאָתִי לָהֶם עַד וְהוּא לְשׁוֹן תַּפְאֶרֶת כְּמוֹ יִתְאֲמְרוּ כָּל פְּעֻלֵי

We do not find any equivalent expression throughout all of Scripture, which might help us understand the meaning of these words. However, it appears to me that the expression האמיר denotes separation or distinction. [Thus, here, the meaning is as follows.] להיות ... האמרת... את ה' האמרת... להיות לו לעם: “From all the nation's deities, you have set apart the Lord for yourself, to be your God.” And וה' האמירך... להיות לו לעם: “and from all the peoples on earth, the Lord has separated you to Him, to be His treasured people.” [Notwithstanding,] I did find a similar expression [to האמיר], which denotes “glory,” as in the verse (Psalms 94:4), “[Until when will]